

Анотація

В статті проаналізовано міжнародний досвід стандартизації у сфері ризик-менеджменту. Вказано на доцільність формування в рамках держави єдиної консолідованої позиції щодо сутності, основних завдань та методології управління ризиками діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання шляхом розробки та затвердження на законодавчому рівні комплексного нормативно-методичного забезпечення процесу ризик-менеджменту на підприємстві. Обґрунтовано концептуальні основи формування національного стандарту управління ризиками діяльності підприємств в Україні з урахуванням як міжнародного досвіду, так і вітчизняної специфіки господарювання.

Ключові слова: діяльність підприємства, ризик, ризик-менеджмент, міжнародний стандарт, національний стандарт, держава.

Аннотация

В статье проанализирован международный опыт стандартизации в области риск-менеджмента. Указано на целесообразность формирования в рамках государства единой консолидированной позиции относительно сущности, основных задач и методологии управления рисками деятельности отечественных субъектов хозяйствования путем разработки и утверждения на законодательном уровне комплексного нормативно-методического обеспечения процесса риск-менеджмента на предприятии. Обосновано концептуальные основы формирования национального стандарта управления рисками деятельности предприятий в Украине с учетом как международного опыта, так и отечественной специфики хозяйствования.

Ключевые слова: деятельность предприятия, риск, риск-менеджмент, международный стандарт, национальный стандарт, государство.

Annotation

This article deals with international experience of standardization in the field of risk management. Indicated the necessity of forming the unified consolidated position in the entire state regarding the entity, main tasks and methodology of enterprise risk management by developing and approving at the legislative level of complex regulatory and methodological support of the process of risk management at the enterprise. Substantiated the conceptual basis for the formation of the national standard for risk management of enterprises in Ukraine taking into account both international experience and domestic economic specifics.

Key words: enterprise activity, risk, risk management, international standard, national standard, state.

УДК 338.3:65.016.2

Швед Т.В.,
асистент кафедри прикладної економіки,
Національний університет харчових технологій

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Підприємство є складною соціально-економічною системою, яка функціонує на основі загальних для всіх систем законів, синтезує теоретико-методичні та методологічні підходи до його аналізу, втілює весь інструментарій системного дослідження соціально-економічних явищ та процесів. В сучасній економічній науці поняття «розвиток підприємства» є широко вживаним, однак відсутність єдиного загального підходу до його тлумачення та співвідношення із іншими близькими категоріями обумовлює множинність висновків в теоретичному аналізі. Так, у наукових працях категорія розвитку підприємства досить часто ототожнюється з подібними, але відмінними за змістом поняттями – потенціал, зростання, функціонування, конкурентоспроможність, що гальмує формування цілісного теоретико-методичного та методологічного підходу до аналізу розвитку підприємства, визначення якого неможливо без наукового розуміння змісту даної категорії. Останнє актуалізує необхідність виявлення співвідношення та підпорядкування означених категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку підприємств приділяло увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Р. Акофф, Е. М. Коротков, О. Д. Коршунова, В. С. Пономаренко, О. В. Раєвська, М. О. Кизим, О. М. Тридід, І. О. Богатирьов, Ю. С. Погорєлов та інші. Вченими розглянуті і сформовані засади управління розвитком підприємства, створені інструменти і моделі управління. У науковій літературі відсутні однозначні підходи щодо визначення

вченими сутності розвитку підприємства та співвідношення даного поняття з синонімічними, але іншими за внутрішнім змістом категоріями – потенціал, зростання, конкурентоспроможність, функціонування. Останнє потребує уточнення сутності цих понять, узагальнення, систематизації та визначення категорії «розвиток підприємства».

Постановка завдання. Мета даної статті – проаналізувати погляди щодо тлумачення категорії «розвиток підприємства» та його співвідношення з іншими поняттями і запропонувати власне визначення даної економічної категорії.

Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення таких завдань: розглянути основні теоретичні підходи до розуміння сутності поняття «розвиток підприємства», виділити відмінності та взаємозв'язки таких понять, як «потенціал підприємства», «зростання підприємства», «конкурентоспроможність підприємства», «функціонування підприємства» з категорією «розвиток підприємства»; запропонувати авторське визначення поняття «розвиток підприємства» на основі здійсненого аналізу та систематизації існуючих тлумачень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток підприємства, виступає, з одного боку, соціально-економічною системою певного порядку, та, з іншого боку, є унікальним і специфічним явищем окремого підприємства. Як зазначають дослідники, його унікальність обумовлена присутністю особистісного фактору, який підвищує елементи невизначеності і стохастичності, виступає джерелом виникнення різноманітних варіацій та сценаріїв розвитку.

У науковій літературі існує множинність понять, які в тій чи іншій мірі пов'язані із розвитком підприємства та обумовлюють його діяльність в ринкових умовах. Однак їх численність, деяка повторюваність і нечіткість не дають можливості визначитися щодо їхнього змісту, співвідношення, яке відображає різні аспекти діяльності такого складного соціально-економічного явища, як підприємство. Крім того, невизначеність категоріального апарату приводить до неоднозначних висновків у теоретичному аналізі. Назване гальмує формування цілісного теоретико-методичного та методологічного підходу до аналізу розвитку підприємства, визначення якого неможливо без наукового розуміння змісту даної категорії. У зв'язку із означенням, для розуміння сутності розвитку підприємства слід, на нашу думку, розмежувати у частині підпорядкування такі поняття, як «потенціал підприємства», «зростання підприємства», «конкурентоспроможність підприємства», «функціонування підприємства» та «розвиток підприємства». Важливість виявлення співвідношення та підпорядкування означених понять пов'язана із тим, що використання того чи іншого терміна несе в собі певний конкретний зміст. Тому для поглибленого розуміння процесів і явищ, які виражаються даними категоріями, потрібна єдина термінологічна основа. Хоча й зрозуміло, що сама множинність термінів, які характеризують зміст діяльності підприємства як суб'єкта економіки, обумовлена складністю та багатомірністю даного явища.

Так, сутність поняття «потенціал підприємства» пов'язано із підходами з позиції яких воно трактується. Ресурсний підхід (В. С. Немчинов, О. І. Анчишкін, Л. І. Абалкін, Д. А. Черников) розглядає потенціал підприємства як наявність ресурсної складової та потенційної можливості її використання, а не як взаємопов'язану сукупність ресурсів та можливостей підприємства, яка визначає перспективи його діяльності. Результативний підхід (В. О. Мец, М. Г. Чумаченко) підмінює названий термін термінами виробничого, майнового, фінансового потенціалу підприємства. Представники виробничого підходу (К. Г. Воблій, В. Вейц, Є. В. Лапін) ототожнюють термін виробничого та економічного потенціалів, і на цій основі розглядають економічний потенціал, аналізуючи виробничу діяльність підприємства. Управлінський підхід (С. Г. Струмилін) визначальним фактором, від якого залежить потенціал підприємства, називає людські ресурси [7, с. 141].

Не відкидаючи жодного із наведених підходів, зазначимо, що категорія потенціал виражає можливості та здатності підприємства щодо досягнення певних аспектів розвитку, тоді як категорія розвитку пов'язана, на нашу думку, із процесом досягнення цілей підприємства. Крім того, на нашу думку, потенціал підприємства, не залежно від його трактування різними підходами, є передумовою розвитку, його необхідною, але не достатньою компонентою.

Щодо трактування поняття «зростання», то С. Г. Федосін поділяє розвиток на два напрями: зростання – як висхідний розвиток та деградацію, як низхідний розвиток [21, с. 55]. Р. Акофф зазначав, що зростання є збільшенням розмірів або числа, а розвиток є процесом збільшення можливостей задоволення потреб, що зумовлюється внутрішніми характеристиками об'єкта, його потенціалом [1, с. 114]. Позиція С. Г. Федосіна, на наше переконання, є дещо обмеженою. Останнє пов'язано із тим, що навряд чи деградацію варто називати розвитком, тоді як висхідний розвиток повинен включати якісні зміни, про що не вказується вченим. В свою чергу, О. Д. Коршунова зазначає, і з цим не можна не погодитись, що розвиток як на макро-, так і на мікрорівні є поняттям ширшим, ніж зростання, оскільки передбачає, крім кількісних змін в діяльності підприємства, якісні зміни його стану. Саме отримання нових якостей та компетенцій є ознакою розвитку організації [10, с. 67]. Крім того, варто зазначити, що розвиток підприємства є неможливим без зростання підприємства, тоді як зростання може існувати і без розвитку.

Поняття «конкурентоспроможність підприємства» є досить визначеною категорією в економічній науці. Так, Ю. Б. Іванов трактує її як певну систему, що складається з безперервно взаємодіючих факторів і характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей підприємства із надбання та утримання впродовж тривалого періоду часу конкурентної переваги. В свою чергу, А. П. Градов конкурентоспроможність фірми трактує як її порівняльну перевагу відносно інших фірм галузі в країні та за її межами, а Г. М. Скударь підкреслює відносність даної характеристики, що віддзеркалює відмінності процесу розвитку даного виробника від виробника-конкурента як за ступенем задоволення своїми товарами чи послугами конкретної суспільної потреби, так і за ефективністю виробничої діяльності [19, с. 76-77]. Як бачимо, конкурентоспроможність підприємства є сукупністю характеристик підприємства, які дозволяють витримувати конкуренцію з боку інших фірм, та, що важливо, є результатом використання потенціалу підприємства та кінцевим аспектом його розвитку.

Що ж стосується терміну «функціонування», то Е. М. Коротков розуміє під ним підтримку життєдіяльності системи (підприємства), збереження функцій, що визначають її цілісність, якісну визначеність, сутнісні характеристики. Функціонування, на думку В. В. Прохорової, є рухом у стані того ж самого рівня, пов'язаним лише із перерозподілом елементів, функцій і зв'язків в об'єкті [17, с. 42]. О. В. Раєвнева відмічає, що процес функціонування представляє собою реалізацію в часі основних функцій підприємства, спрямованих на досягнення мети його діяльності в рамках існуючої структури і досягнутої якості системоутворюючих елементів підприємства (ресурсів) [18, с. 164]. Як бачимо, вченими досить чітко визначаються відмінності в процесах функціонування та розвитку. Про діалектичний зв'язок функціонування та розвитку вказує В. В. Прохорова, яка зазначає, що функціонування стримує розвиток і в той же момент є основою його здійснення. Розвиток руйнує багато процесів функціонування, але при цьому створює умови для його більш стійкого здійснення [17, с. 43]. Так, щоб підприємство розвивалося, воно повинно функціонувати, і навпаки – воно не може функціонувати не розвиваючись. Іншими словами, процес розвитку складається із поетапних процесів функціонування, завдяки яким підприємство досягає своєї мети, і переходить до нового стану.

Для визначення самого поняття «розвиток підприємства» потрібно виділити найхарактерніші його ознаки, тим самим виокремивши його серед інших економічних явищ. За словником С. Ожегова, розвиток означає процес закономірної зміни, переходу одного стану в інший, більш довершений; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, більш вищого [12, с. 867]. Філософський енциклопедичний словник трактує розвиток як закономірну спрямовану незворотну якісну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів [22]. В Академічному тлумачному словнику української мови визначено розвиток як процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [5].

Як бачимо, наведені енциклопедичні визначення, які повинні характеризуватися чіткістю, точністю, лаконічністю і однозначністю дефініцій, не дають досить однозначного уявлення про розвиток підприємства. Хоча, не можна не помітити, що в цих джерелах наголошується на тому, що розвиток представляє собою процес певних якісних змін деякого об'єкту. Відсутність чітко визначеної дефініції відображає розмаїття думок щодо розуміння сутності розвитку підприємства серед економістів-теоретиків та практиків. Систематизуючи їх, відзначимо, що найбільш розповсюдженими є підходи, в яких розвиток підприємства визначається, як:

– унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі та часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової дисипативної структури і переводом його в новий аттрактор (одна з альтернативних траєкторій розвитку підприємства) функціонування [18, с. 126];

– процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан шляхом накопичення кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування [9, с. 62];

– сукупність змін різної економічної природи, спрямованості, інтенсивності, що об'єктивно відбуваються у соціально-економічній системі підприємства під впливом певних внутрішніх та зовнішніх чинників, а також приводять до переходу та фіксації підприємства у різних відносно стабільних організаційно-економічних станах [4];

– безперервне поновлення процесу виробництва, що супроводжується на різних етапах відмінною величиною отриманих результатів; з урахуванням умов господарювання цей процес можна ідентифікувати як процес виробництва, що повторюється, і призводить на різних етапах до різних результатів в залежності від умов його здійснення [20, с. 136-139];

– кількісно-якісне задоволення закономірно зростаючих потреб суспільства за рахунок зростання власного обсягу виробництва в результаті розвитку технологічного способу виробництва [3, с. 37-45];

– об'єктивна зміна якісних характеристик системи, зумовлена фундаментальними законами природи, такими як закон єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін в якісні, і закономірностями функціонування підсистем забезпечення виробничої діяльності (технологічної, трудової, матеріальної, фінансової, інформаційної) [2, с. 27];

– процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан шляхом накопичення кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування [8];

– процес формування, накопичення та використання стратегічних здатностей з метою забезпечення зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції підприємства на ринках праці, капіталу та товарів відповідно до інтересів різних груп суб'єктів ринку [10, с. 64-67];

– процес сукупних змін у соціально-економічній системі підприємства, спрямований на його перехід у новий якісно-кількісний стан у часі під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, причому за напрямом він може бути як позитивним, так і негативним [11, с. 564-569];

– якісні перетворення в його діяльності за рахунок змін кількісних і структурних характеристик техніко-технологічних, організаційно-комунікаційних, фінансово-економічних ресурсів на основі ефективного використання інтелектуально-кадрових ресурсів та інформаційних технологій [13, с. 194];

– спрямована зміна якісного стану організації, її структури, складу або властивостей, кількісних чи якісних змін елементів організації [14, с. 91];

– сукупність змін, які ведуть до появи нової якості та зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища [9, с. 296; 16, с. 62];

– сукупність спрямованих, інтенсивних та якісних змін економічної природи, що відбуваються на підприємстві внаслідок протиріч у внутрішньому середовищі та впливів факторів зовнішнього середовища [6];

– безупинний процес, що відбувається за штучно встановленою або природною програмою як зміна станів підприємства, кожен з яких є якісно іншим за попередній, через що у підприємства як у більш складної системи виникають, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості, нові властивості, якості та характерні риси, які сприяють здатності підприємства виконувати нові функції, вирішувати принципово інші завдання, що зміцнює його позиціонування в зовнішньому середовищі і підвищує здатність протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища [15, с. 95].

У наведених визначеннях розвитку підприємства відображається багатогранність та складність цього явища. Зазначимо, що кожне з них віддзеркалює лише певну ознаку даного явища, характеризує тлумачення даної категорії з різних підходів. Як бачимо, майже у кожному наведеному визначенні є спільні ознаки, властиві даному процесу. На наше переконання, тільки їх виділення дозволить відрізнити явище «розвиток підприємства» від всіх інших, що знаходяться в одній площині суспільних відносин, і в той же час створити можливість його чіткого визначення. Такими ознаками, на нашу думку, є наступні:

–спрямованість на кількісно-якісні зміни стану підприємства;

–альтернативність наслідків – зміна стану у вищому або нижчому рівнях, що підтверджує можливість прогресивного (від нижчого до вищого) та регресивного (від вищого до нижчого) розвитку;

–наявність впливів факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Таким чином, розуміючи та визнаючи різницю між поняттями, які знаходяться в одній площині суспільних відносин із категорією «розвиток підприємства» (потенціал підприємства, зростання підприємства, конкурентоспроможність підприємства та функціонування) зазначимо, що, на нашу думку, **розвиток підприємства** представляє собою закономірний і безперервний процес кількісно-якісних змін станів функціонування підприємства в напрямку досягнення вищого або нижчого рівнів, який знаходиться під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, передумовою якого є наявний потенціал підприємства, а результатом – досягнутий рівень конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

Враховуючи безперервний процес змін станів підприємства, важливим аспектом є виявлення нових, сучасних факторів впливу на розвиток підприємства. Останнє дасть можливість розробити дієві механізми адаптації розвитку підприємства до змін навколишнього середовища з врахуванням теоретичних положень і прикладних рекомендацій сучасних досліджень науковців.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, аналіз основних теоретичних підходів щодо визначення поняття «розвиток підприємства» та виділення відмінностей і взаємозв'язків даної категорії з такими поняттями, як: «потенціал підприємства», «зростання підприємства», «конкурентоспроможність підприємства», «функціонування підприємства» дало змогу сформулювати авторське визначення поняття «розвиток підприємства». Останнє дозволить сформувати власний

теоретико-методичний підхід до наукового розуміння змісту даної категорії та розглянути основні складові розвитку на прикладі окремих галузей економіки. Саме це стане напрямом наших подальших досліджень.

Бібліографічний список

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Рассел Акофф. – М. : Прогресс, 1985. – 327 с.
2. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия : [монография] / Афанасьев Н. В., Рогожин В. Д., Рудыка В. И. – Харьков : «ИНЖЭК», 2003. – 184 с.
3. Беленцов В. Н. Экономический рост, экономическое развитие или развитие экономики? Критерии и основные показатели / В. Н. Беленцов // Економіка промисловості. – 2007. – № 3. – С. 37-45.
4. Богатирьев І. О. Управління розвитком підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / І. О. Богатирьев. – К. : КНЕУ, 2004. – 20 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
6. Дунда С. П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства» / С. П. Дунда // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури праць. – 2011. – Вип. 32. – 213 с.
7. Ждан О. М. Економічне обґрунтування терміна «потенціал підприємства» / О. М. Ждан // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. - Вип. 20.3. – С. 139-142.
8. Забродский В. А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В. А. Забродский, Н. А. Кизим. – Харьков : Бизнес-Информ, 2000. – 72 с.
9. Коротков Э. М. Концепция менеджмента / Э. М. Коротков. – М. : «Дека», 1997. – 304 с.
10. Коршунова Е. Д. Концептуальные основы адаптивного организационного развития промышленного предприятия / Е. Д. Коршунова // Известия вузов. Машиностроение. – 2003. – № 1. – С. 63-73.
11. Надтока Т. Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління // Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем : [монографія] / [Надтока Т. Б., Какуніна Г. А., Мартякова О. В. та ін.] / за заг. ред. О. В. Мартякової. – Донецьк, 2011. – С. 564-569.
12. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1998. – 944 с.
13. Плуґіна Ю. А. Интеллектуальный розвиток: сутність поняття / Ю. А. Плуґіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 193-196.
14. Побережний Р. О. Основні напрямки розвитку підприємств машинобудування / Р. О. Побережний // Вісник національного технічного університету «ХПІ». – 2012. – № 13. – С. 90-100.
15. Погорелов Ю. С. Теоретичні та інструментальні основи розвитку підприємства : дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.04 / Юрій Сергійович Погорелов. – Луганськ, 2010. – 695 с.
16. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи / Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О. – Харків : ВД «ИНЖЕК», 2003. – 328 с.
17. Прохорова В. В. Економічний розвиток підприємств: теоретико-методологічний аспект / В. В. Прохорова. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. – 523 с.
18. Раєвнева О. В. Механізми управління розвитком підприємства в умовах трансформаційної економіки : дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.04 / Раєвнева Олена Валентинівна. – Харків, 2007. – 601 с.
19. Салип Ю. О. Генезис сутності конкурентоспроможності підприємств / Ю. О. Салип // Сталый розвиток економіки : [всеукр. наук.-вир. журнал]. – 2012. – № 4. – С. 74-78.
20. Турило А. М. Экономическое развитие и классификация его видов в предпринимательстве / А. М. Турило, А. А. Турило // Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія: економічна. – 2001. – № 37. – С. 136-139.
21. Федосин С. Г. Основы синергетики. Философия носителей / С. Г. Федосин. – М. : «Едиториал УРСС», 2003. – С. 55-56.
22. Философский энциклопедический словарь / [гл. редакция Ильичев Л. Ф., Федосеев П. Н., Ковалев С. М., Панов В. Г.]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.

Анотація

У статті розглянуті основні теоретичні підходи до розуміння сутності поняття «розвиток підприємства». Виокремлені відмінності та взаємозв'язки таких понять, як «потенціал підприємства», «зростання підприємства», «конкурентоспроможність підприємства», «функціонування підприємства» з категорією «розвиток підприємства». Визначені основні ознаки

«розвитку підприємства», а саме: спрямованість на кількісно-якісні зміни стану підприємства; альтернативність наслідків – зміна стану у вищому або нижчому рівнях, що підтверджує можливість прогресивного (від нижчого до вищого) та регресивного (від вищого до нижчого) розвитку; наявність впливів факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Запропоновано власне визначення поняття «розвиток підприємства».

Ключові слова: розвиток підприємства, потенціал підприємства, зростання підприємства, конкурентоспроможність підприємства, функціонування підприємства.

Аннотация

В статье рассмотрены основные теоретические подходы к пониманию сущности понятия «развитие предприятия». Выделены различия и взаимосвязи таких понятий, как «потенциал предприятия», «рост предприятия», «конкурентоспособность предприятия», «функционирование предприятия» с категорией «развитие предприятия». Определены основные признаки «развития предприятия», а именно: направленность на количественно-качественные изменения состояния предприятия; альтернативность последствий – изменение состояния в высшем или низшем уровнях, подтверждающий возможность прогрессивного (от низшего к высшему) и регрессивного (от высшего к низшему) развития, наличие воздействий факторов как внутреннего, так и внешней среды. Предложено собственное определение понятия «развитие предприятия».

Ключевые слова: развитие предприятия, потенциал предприятия, рост предприятия, конкурентоспособность предприятия, функционирование предприятия.

Annotation

The article describes the main theoretical approaches to the understanding of «development of an enterprise» concept. The differences and correlation between such concepts as «potential of an enterprise», «growth of enterprises», «competitiveness», «operation of a business» and the category «development of an enterprise» are distinguished. Identifies the key features of «development of an enterprise», namely: focus on quantitative and qualitative changes of the enterprise's position; alternative consequences – change of a state at the highest or lowest levels, confirming the possibility of progressive (from the lowest to highest) and regressive (from the highest to lowest) development, the presence of influencing factors of both internal and external environment. Suggested his own definition notions of «development of an enterprise».

Key words: the development of an enterprise, the potential of an enterprise, the growth of enterprises, the competitiveness of enterprises, the operation of a business.